

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

**İNSAN HÜQUQLARI ÜZRƏ AVROPA
MƏHKƏMƏSİ**

PENÇEVİ BOLQARISTANA QARŞI

(77818/12nömrəli ərizə)

QƏRAR

STRASBURQ

10 fevral 2015-ci il

YEKUN

10/05/2015

Bu qərar Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci hissəsinə əsasən qəti qüvvəyə minir. Onun mətnində redaktə xarakterli düzəlişlər edilə bilər.

Pençevı Bolqarıstana qarşı işi üzrə,

İnsan Hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi

sədr Guido Raymondi (*Guido Raimondi*),
hakimlər:

Paivi Hirvela (*Päivi Hirvelä*),
Corc Nikolau (*George Nicolaou*),
Nona Tsotsoria (Nona Tsotsoria),
Pol Mahoni (*Paul Mahoney*),
Faris Vehaboviç (*Faris Vehabović*),
Pavlina Panova (*Pavlina Panova*)

və *bölmənin məhkəmə katibi* Fransuaz Elens-Passosdan (*Françoise Elens-Passos*) ibarət tərkibdə 2015-ci il yanvarın 20-də qapalı müşavirə keçirərək həmin tarixdə aşağıdakı qərarı qəbul etdi:

PROSEDUR

1. İş Bolqarıstan vətəndaşı xanım İrena Panayotova Pençeva və onun yetkinlik yaşına çatmayan uşağı - oğlu Vladimir Vladimirov Pençev (bundan sonra - “ərizəçilər”) tərəfindən “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın (bundan sonra - “Konvensiya”) 34-cü maddəsinə müvafiq olaraq 16 noyabr 2012-ci il tarixdə Bolqarıstan Respublikasına qarşı Məhkəməyə verilmiş ərizə (77818/12 nömrəli) əsasında başlamışdır.

2. Ərizəçilər Sofiyada vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan vəkil xanım S.Razboynikova tərəfindən təmsil olunmuşlar. Bolqarıstan Hökuməti (bundan sonra - “Hökumət”) öz nümayəndəsi Ədliyyə Nazirliyində çalışan xanım V.Xristova tərəfindən təmsil olunmuşdur.

3. Ərizəçilər, xüsusilə, iddia etmişlər ki, onların ailə həyatına hörmət hüququ, eləcə də, ikinci ərizəçinin sərbəst hərəkət etmək azadlığı hüququ pozulmuşdur.

4. 11 iyun 2013-cü il tarixdə Hökumətə ərizə barədə bildiriş göndərilmişdir.

5. Bolqarıstana münasibətdə seçilmiş hakim xanım Zdravka Kalayciyeva işdə iştirak etməkdən imtina etmişdir (Qayda 28). Buna görə də, Hökumət *ad hoc* hakim kimi işdə iştirak etmək üçün xanım Pavlina Panovanı təyin etmişdir (Konvensiyanın 26-cı maddəsinin 4-cü bəndi və Qayda 29).

İŞİN FAKTİKİ HALLARI

5. Ərizəçilər müvafiq olaraq 1979 və 2006-cı illərdə doğulmuşlar və Almaniyanın Vürzburg şəhərində yaşayırlar.

6. 2009-cu ildə 1-ci ərizəçinin dövlət müəssisələrində 9 ay ödənişli təlim keçməsi üçün hər iki ərizəçi, eyni zamanda 1-ci ərizəçinin əri, 2-ci ərizəçinin atası olan V.P. ilə Almaniya dövlətinə səyahət etmişlər.

7. 27 fevral 2010-cu il tarixdə V.P. oğlu ilə birlikdə Bolqarıstan Respublikasına qayıtmışdır. 1-ci ərizəçi ilə V.P. arasında olan razılaşmaya görə 20 mart 2010-cu il tarixdə sonuncu uşağı Almaniya qaytarmağı öhdəsinə götürsə də və hətta qabaqcadan təyyarə biletləri alınsa da, uşağı geri qaytarmamış və nəticədə, 1-ci ərizəçi keçirəcəyi təlimlərə ara verərək 25 mart 2010-cu il tarixdə Bolqarıstana geri qayıtmağa məcbur olmuşdur.

Ərizəçiləri V.P-dən müdafiə edən mühafizə orderləri

8. 1-ci ərizəçi V.P-dən müdafiə olunmaq üçün ilk öncə məhkəmədə iddia qaldırmış və 28 aprel 2011-ci il tarixdə Ruse şəhər məhkəməsi hər iki ərizəçinin növbəti 6 ay müddətində V.P-dən müdafiə olunması məqsədi ilə mühafizə orderi vermişdir. Həmin işə baxılarkən, milli məhkəmə müəyyən etmişdir ki, 25 mart 2010-cu il tarixdən 31 mart 2010-cu il tarixədək olan dövr ərzində hər iki ərizəçi V.P. tərəfindən psixoloji təzyiqa məruz qalmışlar. Xüsusilə, V.P dəfələrlə uşağın gözü qarşısında anasını təhqir etmiş, onu pis ana adlandırmış və bir müddət ana ilə uşağın ünsiyyətinə icazə verməmiş və buna mane olmuşdur. Daha sonra milli məhkəmə müəyyən etmişdir ki, V.P. bir müddət 1-ci ərizəçini yerdə yatmağa məcbur etmiş, 2-ci ərizəçini nəqliyyat vasitəsinin ön oturacağına əyləşdirərək nəqliyyat vasitəsinə yüksək sürətlə idarə etmiş, onun şah damarını eyvanın dəmirləri arasında sıxmış, 1-ci ərizəçini isə mütəmadi olaraq “başdan ayağa qədər onu doğrayacağı və ona müvafiq cəza verəcəyi ilə” təhdid etmişdir. Son nəticədə milli məhkəmə uzun müddətli mühafizə orderinə əsasən 12 may 2011-ci il tarixdən 26 noyabr 2011-ci il tarixədək V.P-nin uşağı ilə ünsiyyətini məhdudlaşdırmışdır.

1-ci ərizəçinin Almaniya təhsili:

9. 31 mart 2010-cu il tarixdə hər iki ərizəçi məcburiyyət üzündən birgə yaşadıkları mənzili tərk etmişlər və 1-ci ərizəçi hal-hazırda 2-ci ərizəçi üzərində faktiki himayəçiliyi həyata keçirir.

1-ci ərizəçiyə əvvəlcə Almaniya magistr dərəcəsi almaq üçün 2010/2011-ci tədris ili ərzində təqaüd təyin edilmişdir. 1-ci ərizəçi uşağı özü ilə Almaniya aparmaq istəsə də, V.P. buna razılıq verməmiş və nəticədə 2-ci ərizəçi 2010-cu ilin payızından ana tərəfdən nənə və babasının himayəsində yaşamağa məcbur olmuşdur. Bu müddət ərzində 1-ci ərizəçi uşağı ilə mümkün olan qədər daha çox vaxt keçirmək üçün Almaniya və Bolqarıstan dövlətləri arasında tez-tez səyahətlər etmək məcburiyyətində qalmışdır.

1-ci ərizəçi bildirmişdir ki, 2010-cu ilin mart ayından 2012-ci ilin oktyabr ayınadək o, demək olar ki, vaxtının təxminən yarısını öz uşağı ilə

Bolqarıstanda keçirmişdir. Bu hal isə onun təhsilinə neqativ təsir göstərmişdir. Belə ki, o, uşağını ziyarət etmək üçün dərslərə ara verməli, dərsləri buraxmalı olmuşdur. Bu isə ona son nəticədə baha başa gəlmiş, magistr proqramını 1 il əvəzinə, 2 ilə başa vurmuşdur.

Bundan sonra 1-ci ərizəçi 2012/2013-cü tədris ilində Almaniyada doktorantura elmi dərəcəsini almaq üçün digər təqaüdə layiq görülmüşdür.

Nikahın pozulması barədə iddia

10. 9 aprel 2010-cu il tarixdə 1-ci ərizəçi nikahın pozulması barədə iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət etmiş, 8 oktyabr 2010-cu il tarixdə Ruse şəhər məhkəməsi 1-ci ərizəçi ilə V.P. arasında bağlanmış nikahın sonuncunun təqsiri üzündən pozulması barədə qərar qəbul etmiş və uşağı anasının, yəni 1-ci ərizəçinin yanında saxlamışdır.

Məhkəmə eyni zamanda V.P-nin uşağa münasibətdə valideynlik hüquqlarını həyata keçirməli olmasını, həmçinin uşağın gələcəkdə anası ilə Almaniyada yaşamasının mümkün olmasını nəzərə alıb, V.P-yə hər 3 aydan bir 1 həftə, eyni zamanda uşağın məktəbi başlananadək, yəni yay aylarında ardıcıl olaraq 20 gün və hər məktəb bayramının yarısı müddətində ünsiyyət hüququ vermişdir. Sonradan V.P-nin şikayətlərinə əsasən işə apellyasiya və kassasiya qaydasında baxılaraq məhkəmə aktı qüvvədə saxlanılmışdır.

2-ci ərizəçinin (uşağın) xaricə səyahəti üçün ilk məhkəmə prosesləri

11. 29 aprel 2010-cu il tarixdə 1-ci ərizəçi nikahın pozulması ilə eyni vaxtda Bolqarıstan Ailə Məcəlləsinin 123-cü maddəsinin 2-ci bəndinə əsaslanaraq, Ruse şəhər məhkəməsində atanın, yəni V.P-nin razılığı olmadan məhkəmənin qərarı qüvvəyə mindiyi gündən 1 il müddətində uşağın ölkədən sərbəst çıxarılmasına icazə verilməsi barədə qərar qəbul edilməsini xahiş etmişdir. Bundan sonra bir neçə məhkəmə iclasları keçirilmişdir. 1-ci ərizəçi Almaniyada 2010/2011-ci tədris ili üçün nəzərdə tutulan təhsili, ona təqaüdü ayrılması, uşağını saxlamaq üçün kifayət qədər maddi vəsaitə malik olması, həmçinin uşağın Almaniyanın ictimai mühitinə yaxşı adaptasiya olması barədə işə baxan məhkəməni lazımi qaydada məlumatlandırmışdır. 1-ci ərizəçi iddia ərizəsində Avropa Konvensiyanın hər hansı bir normasına xüsusi olaraq istinad etməmiş, o, Almaniyada təhsil aldığı müddətdə uşağı ilə yaşamaq və ona qayğı göstərmək istədiyini bildirmişdir. O, uşağı ilə birlikdə Almaniyaya və ya hər hansı bir başqa ölkəyə səyahət etməsi üçün icazənin verilməsinə dair iddia ərizəsində müddətlə bağlı hər hansı məhdudiyyət göstərməmişdir.

12. 31 avqust 2010-cu il tarixdə Ruse şəhər məhkəməsi 1-ci ərizəçinin iddia tələbini təmin etmişdir. Milli Məhkəmə xüsusi olaraq qeyd etmişdir ki, 1-ci ərizəçinin uşağı ilə birlikdə ölkəni daimi tərk edəcəyindən şübhələnmək üçün heç bir səbəb olmamışdır. Məhkəmə həmçinin qeyd etmişdir ki, 08 oktyabr 2010-cu il tarixli qərarla V.P-yə oğlu ilə ünsiyyət hüququ verilmiş

və 1-ci ərizəçi buna hər hansı formada mane olmuş olsaydı V.P bununla bağlı ayrıca məhkəmədə mübahisə açma bilərdi.

13. 07 yanvar 2011-ci il tarixdə V.P-nin şikayətindən sonra şəhər məhkəməsi həmin qərarı qüvvədə saxlamışdır. Milli Məhkəmə müəyyən etmişdir ki, uşağın sərbəst hərəkət etmək azadlığı “Uşaq Hüquqları üzrə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Konvensiyası”, Bolqarıstan Respublikasının Konstitusiyası və “Bolqarıstan Respublikasının şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlər haqqında” Qanunun tələbləri çərçivəsində müdafiə olunmuşdur. Sərbəst hərəkət etmək hüququ, azadlığı milli təhlükəsizliyin, ictimai asayişin, əhalinin sağlamlığının və mənəviyyatının və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi kimi müstəsna hallarda məhdudlaşdırıla bilər. Məhkəmə müəyyən etmişdir ki, qeyd edilən istisna hallardan heç biri mövcud olmamış, hətta həmin istisnalardan hər hansı biri V.P-nin şikayətində belə göstərilməmişdir. Məhkəmə qeyd etmişdir ki, uşağın Almaniyada yaşaması üçün 1-ci ərizəçi yaxşı maddi şərait yaratmış, uşaq 2010-cu ilin mart ayınadək orada qaldığı müddətdə həmin şəraitə adaptasiya olmuş, 1-ci ərizəçinin Vürzburg Universitetində Avropa Hüququ üzrə ixtisaslaşmağa hazırlaşmaq niyyətində olmasını da nəzərə alsaq uşağa anası tərəfindən yetərli qayğı və diqqət göstərilmişdir. Məhkəmə, həmçinin qərara almışdır ki, V.P-nin ünsiyyət hüququ ilə bağlı arqumentləri hazırkı işlə əlaqədar olmamışdır. Bu arqumentlər uşağa münasibətdə valideynlik hüquqlarının həyata keçirilməsinin qaydasını qəti olaraq müəyyən etmiş məhkəmə qərarının icra edilməsi ilə əlaqədar olmuşdur.

14. Bundan sonra V.P-nin kassasiya şikayətinə əsasən Ali Kassasiya İnstansiyası Məhkəməsi 26 iyun 2012-ci il tarixli yekun qərarı ilə qeyd olunan məhkəmə aktını ləğv etmiş, 1-ci ərizəçinin V.P-nin razılığı olmadan məhkəmənin qərarı qüvvəyə mindiyi gündən 1 il müddətində uşağın ölkədən sərbəst çıxarılmasına icazə verilməsi barədə iddia tələbi təmin edilməmişdir. Kassasiya İnstansiyası Məhkəməsi öz formalaşmış və məcburi presedent hüququna istinad edərək qeyd etmişdir ki, valideynlərdən birinin icazəsi olmadan uşağın ölkədən çıxarılmasına icazənin verilməməsi ilk növbədə uşağın üstün maraqlarını nəzərdə tutan prinsiplərə əsaslanmışdır. Belə ki, iddia tələbini irəli sürən valideynin uşağı ölkədən müharibə vəziyyətində olan və ya təbii fəlakətlərin baş verməsi riski böyük olan ölkələrə daimi aparmaq riski hər zaman mövcud olmuş olur və nəticədə dövlət öz vətəndaşını lazımı qaydada müdafiə etmək imkanından məhrum olur. Ona görə də kassasiya instansiyası məhkəməsi qeyd etmişdir ki, uşağın ölkədən çıxarılmasına məhkəmə qaydasında icazə verilməsi yalnız uşağın marağına uyğun olduqda, konkret istiqamətlərə dair ünvan göstərilməklə və hər hansı məhdud bir vaxt müddətində verilə bilər.

2-ci ərizəçinin xaricə səyahəti üçün ikinci məhkəmə prosesləri

15. 09 iyul 2012-ci il tarixdə 1-ci ərizəçi V.P-nin icazəsi olmadan 3 il müddətində uşağın onunla Almaniyaya və ya Avropa İttifaqının digər

ölkələrinə getməsinə icazə verilməsi barədə yeni iddia ərizəsi ilə məhkəməyə müraciət etmişdir. 1-ci ərizəçi bu iddia tələbini uşaqların xaricə aparılması və bunun üçün şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərin verilməsi məsələlərini tənzimləyən və həmin vaxt qəbul edilmiş 2009-cu il tarixli Ailə Məcəlləsinin 127-ci maddəsinin a) bəndinə uyğun olaraq irəli sürmüşdür. İddia ərizəsində göstərilmişdir ki, nikaha xitam verilməsindən sonra məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmiş qaydada V.P-nin uşaqla ünsiyyət hüququnu həyata keçirməsinə və görüşməsinə 1-ci ərizəçi tərəfindən davamlı şəkildə şərait yaradılmışdır. 1-ci ərizəçi eyni zamanda qeyd etmişdir ki, o, uşağını özü ilə birlikdə təhsil aldığı müddətdə Almaniyaya apara bilməməsi nəticəsində həm o, həm də uşağı biri-biri ilə ünsiyyət saxlamaq hüquqlarından məhrum edilmişlər. O, iddia etmişdir ki, uşağa münasibətdə valideynlik hüquqlarının həyata keçirilməsi ona həvalə edilsə də, V.P. ona uşağı ilə xaricə getməsinə icazə vermədiyi üçün, faktiki olaraq uşaqla təmasda ola bilməmişdir. Bu isə onun, eyni zamanda uşağın ailə həyatına, səhhətinə mənfi təsir göstərmişdir. Daha sonra 1-ci ərizəçi iddiasında vurğulamışdır ki, 2012-ci ilin payızında olduğu kimi, Almaniyada doktorluq dərəcəsi almaq üçün 3 il davam edəcək təhsil üzrə dərslərinin çox hissəsini ev şəraitində hazırlaşacağına görə uşağına kifayət qədər qayğı göstərmək üçün vaxtı olacaqdır. Eyni zamanda uşaq ona çox bağlı olduğu üçün, uşaq davamlı olaraq bütün gününü onunla olmasını istəmişdir.

MÜVAFIQ DÖVLƏT DAXİLİ HÜQUQ VƏ TƏCRÜBƏ Konstitusiya

16. Hər kəs Bolqarıstan ərazisində sərbəst hərəkət etmək, eləcə də ölkəni tərk etmək hüququna malikdir. Bu hüquq yalnız milli təhlükəsizliyin, səhiyyənin və digər hüquqların müdafiəsi üçün qanunla qoyulan məhdudiyətlərin mövzudur (35-ci maddənin 1-ci bəndi).

2009-cu il tarixli Ailə Məcəlləsi və 2007-ci il tarixli Mülki Prosesual Məcəllə.

17. Ailə Məcəlləsinin 123-cü maddəsinin 2-ci bəndi valideynlərin hüquq və vəzifələrinin valideynlər arasında razılığa əsasən həyata keçirilməsini müəyyən edir. Valideynlər razılığa gəlmədikdə, onlar birinci instansiya məhkəməsinə iddia ərizəsi ilə müraciət edə bilərlər və həmin qərardan şikayət verilə bilər. Ailə Məcəlləsinin 127-ci maddəsi müəyyən edir ki, birgə yaşamayan valideynlərin uşaqla bağlı hüquq və vəzifələrinin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar qarşılıqlı razılıq olmadıqda, mübahisəni birinci instansiya məhkəməsi həll edir və onun qərarından şikayət verilə bilər.

21 dekabr 2010-cu il tarixdə Ailə Məcəlləsinə əlavə edilmiş 127-ci maddənin a) bəndi yetkinlik yaşına çatmayan uşaqların hər iki valideynin birgə razılığı ilə xaricə aparılması və bununla əlaqədar şəxsiyyəti müəyyən edən müvafiq sənədlərin verilməsi məsələsini müəyyən edir. Valideynlər razılığa gəlmədiyi halda, yetkinlik yaşına çatmayan uşağın yaşayış yeri

birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən müəyyən edilir və həmin qərar yuxarı instansiya məhkəməsində mübahisələndirilə bilər.

Mülki Prosesual Məcəllənin 310-cu maddəsi müəyyən edir ki, yetkinlik yaşına çatmayan uşağın digər valideyninin razılığı olmadan ölkədən çıxarılmasına dair iddialara məhkəmələr tərəfindən çevik qaydada baxılmalıdır.

“Bolqarıstan Respublikasının şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərin verilməsi haqqında” 1998-ci il tarixli Qanunu:

Bolqarıstan Respublikasının hər bir vətəndaşı ölkədən getmək və ölkəyə gəlmək hüququna malikdir (33-maddə). Milli təhlükəsizliyin, ictimai asayişin, əhəlinin sağlamlığının və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün zəruri ola biləcək hallarda bu hüquq məhdudlaşdırıla bilər.

Yetkinlik yaşına çatmayan uşağın ölkəni tərk etməsinə valideynlərindən birinin yazılı razılığı olmaması səbəbindən polis orqanları tərəfindən uşağın ölkədən çıxarılmasına icazə verilməyə bilər. Valideynlər arasında razılıq olmadığı halda, ərizəçilərin məhkəməyə iddia verdikləri mübahisə üzrə qərar 2009-cu il tarixli Ailə Məcəlləsinin 123-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq qəbul edilir.

Yetkinlik yaşına çatmayan uşağa pasportun alınması üçün ərizə yetkinlik yaşına çatmayan uşağın valideynləri və ya qanuni nümayəndəsi tərəfindən verilməlidir. Ərizə verildiyi gündən 30 gün müddətində pasport polis orqanı tərəfindən verilməlidir.

Müvafiq məhkəmə təcrübəsi

Ali Kassasiya İnstansiyası Məhkəməsi bir sıra qərarlarında müəyyən etmişdir ki, Ailə Məcəlləsinə əsasən verilmiş iddialarda uşağın hər iki valideynin razılığı olmadan qeyri-müəyyən vaxta və dəqiqləşdirilməmiş istiqamətə aparılmasına icazə verilməyə bilər.

MÜVAFIQ BEYNƏLXALQ MATERIALLAR

Uşaq hüquqlarının qorunması

Uşaq hüquqları haqqında BMT-nin Konvensiyası

03 iyun 1991-ci il tarixdə Bolqarıstan Respublikası bu Konvensiyaya qoşulmuşdur və həmin Konvensiyada nəzərdə tutulmuşdur ki:

Maddə 3

Uşaqlar barəsində bütün tədbirlərdə əsas diqqət uşaq mənafehlərinin daha yaxşı təmin edilməsinə yönəldilir, istər bu tədbirlər social təminat məsələləri ilə məşğul olan dövlət idarələri və ya özəl idarələr tərəfindən görülsün, istərsə də məhkəmələr, inzibati və ya qanunvericilik orqanları tərəfindən.

Maddə 10

İştirakçı dövlətlərin Konvensiyanın 9-cu maddənin 1-ci bəndi üzrə öhdəliyinə uyğun olaraq uşağın və ya onun valideynlərinin ailənin birləşməsi məqsədi ilə iştirakçı dövlətə gəlmək və ya oradan getmək barədə ərizələrinə iştirakçı dövlətlər tərəfindən müsbət, humanist və operativ baxılmalıdır. İştirakçı dövlətlər daha sonra təmin edirlər ki, bu cür xahişin verilməsinə o, vaxt yol verilir ki, bu, ərizəçilər və onların ailə üzvləri üçün xoşagəlməz nəticələrə gətirib çıxarmasın.

Valideynləri müxtəlif dövlətlərdə yaşayan uşağın, xüsusi hallar istisna olmaqla, hər iki valideynlə müntəzəm şəxsi münasibətlər və birbaşa əlaqələr saxlamaq hüququ vardır. Bu məqsədlə və iştirakçı dövlətlərin Konvensiyanın 9-cu maddənin 2-ci bəndi üzrə öhdəliyinə uyğun olaraq iştirakçı dövlətlər uşağın və onun valideynlərinin istənilən ölkəni, o cümlədən öz ölkəsini tərk etmək və öz ölkəsinə qayıtmaq hüququna hörmət bəsləməlidirlər. İstənilən ölkəni tərk etmək hüququ barəsində yalnız elə məhdudiyətlər qüvvədədir ki, onlar qanunla müəyyən edilmişdir və dövlət təhlükəsizliyinin, ictimai qaydanın (*ordrepublik*), əhalinin sağlamlığının və ya mənəviyyatının və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının qorunması üçün zəruridir və bu Konvensiyada tanınan başqa hüquqlarla bir araya sığır.

Maddə 18

İştirakçı dövlətlər uşağın tərbiyəsi və inkişafı üçün hər iki valideynin ümumi və eyni məsuliyyət daşması prinsipinin tanınmasını təmin etməkdən ötrü mümkün olan bütün səyləri göstərirlər. Uşağın tərbiyəsi və inkişafı üçün əsas məsuliyyəti valideynlər və ya müvafiq hallarda qanuni qəyyumlar daşıyırlar. Uşağın ən yaxşı mənafehi onların əsas qayğı obyektidir.

Avropa İttifaqının Fundamental hüquqlar haqqında Xartiyası:

01 dekabr 2009-cu il tarixdə Lissabon sazişinin qüvvəyə minməsindən sonar məcburi hüquqi qüvvəyə malik olan Xartiya aşağıdakılardan ibarətdir:

Maddə 24 – Uşaq hüquqları

Uşaqlarla bağlı istər dövlət orqanlarının, istərsə də özəl qurumların hərəkətlərində, uşağın üstün maraqları vacib amil olmalıdır.

Hər bir uşaq, bunun onun maraqlarına zidd olması halı istisna olmaqla, hər iki valideyni ilə müntəzəm şəxsi və birbaşa əlaqə saxlamaq hüququna malikdir.

25 oktyabr 1980-ci il tarixli “Beynəlxalq Uşaq Oğurluğunun Mülki Aspektləri haqqında Haaqa Konvensiya”sı (Bolqarıstan Respublikası bu Konvensiyaya 01 avqust 2003-cü il tarixdə qoşulmuşdur).

Maddə 1

Hazırkı Konvensiyanın məqsədi:

Hər hansı razılığa gələn dövlətə qeyri-qanuni şəkildə aparılmış və ya orda saxlanılan uşağın dərhal qaytarılmasını təmin etmək.

Hər hansı bir tərəf dövlətdə mövcud olan himayə və görüş hüququnun digər tərəf dövlətlərdə səmərəli şəkildə təmin etmək.

Maddə 3

Uşağın yerinin dəyişdirilməsi və qaytarılmaması aşağıdakı hallarda qeyri-qanuni hesab olunur:

Uşağın adətən yaşadığı dövlətin hüququna uyğun olaraq uşağın yerdəyişməsindən və ya qaytarılmamasından həmmən əvvəl bir şəxsə, quruma və orqana tək və ya birgə verilmiş himayə hüququnun pozulması ilə həyata keçirilmişsə.

Bu hüquq səmərəli şəkildə tək və ya birgə qaydada, uşağın yerinin dəyişdirilməsi və ya qaytarılmaması anına qədər həyata keçirilmişdisə və ya bu hadisə baş verməsə idi həyata keçiriləcəkdisə.

Uşaqların “üstün maraqları” konsepsiyası

Uşaqların üstün maraqları konsepsiyası 20 noyabr 1959-cu il tarixli “Uşaq hüquqları Bəyannaməsi”nin 2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur.

Bu termindən ilk dəfə 1989-cu ildə BMT-nin “Uşaq Hüquqları Konvensiyası”nın 3-cü maddəsinin 1-ci bəndində istifadə edilmişdir və orada göstərilmişdir ki:

Uşaqlar barəsində bütün tədbirlərdə əsas diqqət uşaq mənafelərinin daha yaxşı təmin edilməsinə yönəldilir, istər bu tədbirlər sosial təminat məsələləri ilə məşğul olan dövlət idarələri və ya özəl idarələr tərəfindən görülsün, istərsə də məhkəmələr, inzibati və ya qanunvericilik orqanları tərəfindən.

2008-ci ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Qaçqınlar üzrə Ali Komissarlığı tərəfindən qəbul edilmiş “Uşaq mənafelərinin daha yaxşı təmin edilməsi qaydaları:

“Üstün maraqlar” termini uşağın rifahını izah edir. Belə rifah yaşı, yetkinlik səviyyəsi, valideyninin olub-olmaması, uşağın ətraf mühiti və təcrübəsi kimi fərdi hallarla müəyyən edilir.”

“Uşağın üstün maraqları” konsepsiyası “Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi” haqqında Konvensiyanın 5 və 16-cı maddələrində də öz əksini tapmışdır. Həmin Konvensiyanın 5-ci maddəsinə əsasən iştirakçı dövlətlərdən müvafiq tədbirlərin görülməsi tələb edilir:

Ailə tərbiyəsində ananın sosial funksiyasının düzgün dərk edilməsini, kişi və qadınların öz övladlarının tərbiyəsinə və inkişafına, uşaqların mənafeyi bütün hallarda üstün tutulmaq şərti ilə, birgə məsuliyyət daşımalarının etiraf olunmasını nəzərdə tutur.

Konvensiyanın 16-cı maddəsinin (d) bəndi kişi və qadınların aşağıdakı hüquqlara malik olduğunu vurğulayır:

Ailə vəziyyətlərindən asılı olmayaraq, valideyn kimi övladları ilə əlaqədar məsələlərdə eyni hüquq və vəzifələrə malik olmaları; bütün hallarda uşaqların mənafeyini üstün tutmaları.

Bu prinsip “Mülki və Siyası hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktda” da öz əksini tapmasa da, İnsan hüquqları Komitəsi 17 və 19 sayılı Ümumi Şərhlərində valideynlərin ayrılması və ya boşanması hallarında “uşağın üstün maraqlarına” istinad etmişdir. Komitə, 17 sayılı Ümumi Şərhində (1989-cu ildə qəbul edilmiş) bildirmişdir ki, nikah pozulduğu halda, uşağın hər iki valideyn ilə şəxsi münasibətlərinin təminatı kimi uşağın üstün maraqları nəzərə alınmaqla bütün tədbirlər həyata keçirilməlidir. Komitə, 19 sayılı Ümumi Şərhində (1990-cı ildə qəbul edilmiş) qeyd etmişdir ki, boşanma, uşağın himayəyə verilməsi, görüş hüquqları və digər hallar nəticəsində uşağın hər hansı ayrı-seçkiliyə məruz qalması uşağın üstün maraqları başqa halı nəzərdə tutmadıqda qadağan edilir.

HÜQUQ

KONVENSIYANIN 8-Cİ MADDƏSİNİN VƏ 2 SAYLI PROTOKOLUNUN 4-CÜ MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU:

18. Ərizəçilər şikayət etmişlər ki, 29 aprel 2010-cu il tarixdə milli məhkəməyə uşağın anası ilə birlikdə yaşaması üçün Almaniyaya aparılması barədə ərizəsi daxil olmuşdur, lakin, 16 noyabr 2012-ci il tarixədək ötən 2 il 6 ay müddət ərzində ana və uşaq ailə həyatını birgə davam etdirə bilməmişlər. Onlar Konvensiyanın 8-ci maddəsinə əsaslanaraq ailə həyatına hörmət hüquqlarının pozulmasını iddia etmişlər:

Həmin maddənin mənasına görə hər kəs öz şəxsi və ailə həyatına, mənzilinə və yazışma sirlirinə hörmət hüququna malikdir.

Milli təhlükəsizlik və ictimai asayiş, ölkənin iqtisadi rifah maraqları naminə, iğtişanın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün sağlamlığı, yaxud mənəviyyatı mühafizə etmək üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarını müdafiə etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan hallar istisna olmaqla, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən bu hüququn həyata keçirilməsinə mane olmağa yol verilmir.

19. 2-ci ərizəçi, həmçinin, şikayət etmişdir ki, Ali Kassasiya İnstansiyası Məhkəməsi 26 iyun 2012-ci il tarixli qərarı ilə onun anası ilə ölkədən çıxmasına icazə verməməsi nəticəsində uzun müddət ərzində ölkəni tərk edə bilməməsi onun sərbəst hərəkət etmək hüququnu pozmuşdur.

2-ci ərizəçi 4 sayılı Protokolun 2-ci maddəsinə əsaslanaraq aşağıdakılara istinad etmişdir:

Hər kəs öz ölkəsi də daxil olmaqla hər hansı ölkəni tərk etməkdə azaddır.

Bu hüquqların həyata keçirilməsinə milli təhlükəsizlik və ictimai asayiş maraqları naminə, ictimai qaydanı qorumaq, cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın və mənəviyyatın qorunması üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olanlardan başqa heç bir məhdudiyyət qoyula bilməz.

Qəbul edilənlik:

Hökumətin arqumentləri:

20. Hökumət iddia etmişdir ki, Məhkəmə, ilk növbədə, 2012-ci ilin dekabr ayında Ruse şəhər məhkəməsi tərəfindən uşağın 3 il müddətində Almaniyaya və Avropa İttifaqının digər ölkələrinə səyahət etməsinə icazə verildiyi müddətdən etibarən ərizəçilər zərərçəkmiş şəxs hesab edilmədiklərindən onların ərizəsi düzgün olaraq rədd edilmişdir. Hökumət, həmçinin iddia etmişdir ki, mübahisə həllini tapdığına görə Avropa Konvensiyasının 37-ci maddəsinin 1-ci paragrafına (b) yarım bəndinə əsasən iş məhkəmə baxışından çıxarılmalıdır.

Ərizəçilərin arqumentləri:

21. Ərizəçilər Hökumətin arqumentlərini qəbul etməmişlər. Onlar, xüsusilə vurğulamışlar ki, 2012-ci ilin dekabr ayında birinci instansiya məhkəməsinin qəbul etdiyi qərardan V.P. şikayət vermədiyindən yalnız bundan sonra uşağın anasının iştirakı ilə ölkədən çıxarılması mümkün olmuşdur. Həmin məhkəmə nə Konvensiya hüquqlarının pozulmasını tanımış, nə də ki, ərizəçilərə pozulmuş hüquqlarının əvəzinə müvafiq kompensasiya ödəmişdir.

Məhkəmənin qiymətləndirilməsi:

22. Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, 2012-ci ilin dekabr ayının sonunda Ruse şəhər məhkəməsinin qərarı qüvvəyə mindikdən sonra, uşaq anası ilə birlikdə Almaniyaya və digər Avropa İttifaqının ölkələrinə səyahət edə bilərdi. Buna görə də, ərizəçilərin Konvensiyanın 34-cü maddəsinin pozulması nəticəsində “zərərçəkmiş şəxs” kimi tanınması halına artıq iddia edə bilmədiklərini nəzərə alaraq, ərizənin Konvensiyanın müddəalarına, *ratione personae*, uyğun olmadığından rədd edilib-edilməməsi araşdırılmalıdır. Bununla bağlı Məhkəmə, 2010-cu ilin aprel ayından 2012-ci ilin dekabr ayınadək olan müddət ərzində dövlət orqanlarının ərizəçilərin Konvensiya ilə qorunan hüquqlarının pozulmasından xəbərdar olub-olmaması və onlara müvafiq, yetərli kompensasiya ödəyib, ödəməməsi halları yoxlanılmalıdır.

23. Yuxarıdakı ilk şərtə gəldikdə, yəni dövlət orqanları tərəfindən buraxılmış pozuntunun tapılması faktı ilə bağlı, Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, Ruse şəhər məhkəməsi 06 dekabr 2012-ci il tarixli qərarı ilə uşağın ölkədən çıxarılmasına icazə verməsinə baxmayaraq, məhkəmə mahiyyətə Konvensiya üzrə ərizəçilərin hüquqlarının daha əvvəllər pozulmasını təsdiq etməmişdir. Eyni səbəblərlə, müvafiq və yetərli kompensasiya məbləğinin ödənilməsi ilə bağlı ikinci şərtə gəlincə, Ruse şəhər məhkəməsi ilk məhkəmə proseslərində uşağın xaricə aparılmasına icazə verilməsinin gecikdirilməsindən və ya imtina edilməsindən irəli gələn ərizəçilərin ailə həyatı hüquqlarının pozulması ilə əlaqədar heç bir maddi kompensasiya təyin etməmişdir. Bu səbəbdən də yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq, ərizəçilərin “zərərçəkmiş şəxs statusu” əldə etməmələri barədə Hökumətin etirazı rədd edilməlidir.

24. Məhkəmə bundan sonra, Hökumətin qəbuledilənlik ilə bağlı, daha dəqiq desək, Konvensiyanın 37-ci maddəsinin 1 (b) bəndinə əsasən mübahisə həll edildiyi üçün hazırkı işin məhkəmənin işlər siyahısından çıxarılması barədə ikinci etirazını araşdırılmalıdır. Bu baxımdan Məhkəmə,

birincisi ərizəçilərin iddia etdikləri şərtlərin hələ də mövcud olmasını, ikincisi isə o, şərtlərlə bağlı Konvensiyanın güman edilən pozuntusunun nəticələrinin əvəzinin ödənilib-ödənilməməsi araşdırılmalıdır.

25. Avropa Məhkəməsi bununla bağlı qeyd edir ki, nəticə etibarlı ilə uşağın ölkədən anası ilə birgə çıxarılmasına ərizəçilərin bu barədə məhkəməyə iddia ərizəsi ilə müraciət etdikdən 2 il 6 ay sonra icazə verilmişdir. O, vaxt ərzində hər iki ərizəçi biri-birindən ayrı qalmış və maneəsiz ailə həyatlarını birgə yaşamaq imkanından məhrum edilmişlər. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, 06 dekabr 2012-ci il tarixli yekun qərara əsasən uşağın maneəsiz ölkədən xaricə aparılmasına icazə vermiş milli məhkəmələrin nə qanuna əsasən hüquqları, nə də ki, gecikdirilmiş müddətə görə hər hansı məbləğdə kompensasiya ödəmək üçün təcrübəsi olmamışdır. Bu mülahizələri nəzərə alaraq Məhkəmə qeyd edir ki, Hökumətin mübahisənin həll edilməsinə əsaslanan etirazı da rədd edilməlidir.

Məhkəmə, həmçinin müəyyən edir ki, ərizə Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3(a) bəndinə əsasən əsassız hesab edilə bilməz. Məhkəmə daha sonra bildirir ki, ərizə digər səbəblərə görə də qeyri-məqbul deyil. Buna görə də ərizə məqbul hesab edilməlidir.

İşin mahiyyəti

Tərəflərin ifadələri:

Hökumətin arqumentləri

26. Hökumət iddia etmişdir ki, ərizəçilərə münasibətdə nə Konvensiyanın 8-ci maddəsinin, nə də ki, 4 sayılı Protokolun 2-ci maddəsinin pozuntusu baş verməmişdir.

Hökumət, 26 iyun 2012-ci il tarixdə Ali Kassasiya İnstansiyası Məhkəməsinin uşağın ölkədən çıxarılmasına imtina etməsinin qanunun sərt tətbiqi əsasında olmasını, eləcə də, bu kimi oxşar işlərdə yuxarı instansiya məhkəməsinin müvafiq hallara mütənasib təhlilin aparılması da daxil olmaqla formalaşdırdığı məhkəmə təcrübəsinin olmasını iddia etmişdir. Hökumət, həmçinin vurğulamışdır ki, 2-ci ərizəçinin anası ilə birlikdə ölkədən çıxarılmasına Ruse şəhər məhkəməsinin 06 dekabr 2012-ci il tarixli qərarı ilə artıq icazə verilmişdir.

Ərizəçilərin ifadələri:

27. Yetkinlik yaşına çatmayanların xaricə səyahətini tənzimləyən qanunvericilik valideyn tərəfindən tək qərar verilə bilən və uşağın ölkədaxili səyahət etməsi və ya uşağın həyatına dair digər qərarlar- uşağın harada yaşaması, təhsil alması və ya həkiminin kim olmasına dair məsələlərə uşağı

yanında saxlayan valideynin icazə ilə yol verilməlidir. Alternativ olaraq, ərizəçilər iddia etmişlər ki, qanunvericilik səyahətin istiqaməti və ya səyahətin müddəti və sair məsələlər üzrə uşağı yanında saxlayan valideynlə, ayrı yaşayan valideyn arasında fərqləndirmə aparmalıdır.

Bundan başqa, ərizəçilər Ali Kassasiya İnstansiyası Məhkəməsinin 26 iyun 2012-ci il tarixli qərarında işin bütün müvafiq hallarının təhlilinin həyata keçirilmədiyini iddia edilmişdir. Bundan başqa onlar iddia etmişlər ki, yuxarı instansiya məhkəməsi 2009-cu il tarixli Ailə Məcəlləsinin və Bolqarıstan Respublikasının şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlərin verilməsi haqqında 1998-ci il tarixli Qanunun müvafiq normalarına əsaslanaraq analogi işlərdə öz dəyişməz sadə təcrübəsinə istinad etməklə kifayətlənmişdir. Bu təcrübənin mahiyyəti yetkinlik yaşına çatmayan uşağın məhdudiyətsiz ölkədən çıxarılmasına qısa və ya xaricdə daimi yaşamasından asılı olmayaraq icazə verilməməsi ilə bağlıdır. Ərizəçilər həmçinin iddia etmişlər ki, məhkəmə prosesləri çox uzun çəkmişdir. Nəhayət, Ruse şəhər məhkəməsi 06 dekabr 2012-ci il tarixli qərarı ilə onlara səyahət etmələrinə icazə verməsinə baxmayaraq, bu qərar çox gec qəbul edilmişdir.

Məhkəmənin qiymətləndirməsi

Konvensiyanın 8-ci maddəsi

Ümumi prinsiplər:

28. Məhkəmə ilk növbədə qeyd edir ki, uşağın və valideynlərin birgə vaxt keçirməkdən müsbət təəssüratlar almaları ailə həyatının əsas elementini təşkil edir və Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə qorunur. Məhkəmənin formalaşdırdığı presedent hüququna əsasən, birgə vaxt keçirməkdən müsbət təəssüratlar almağa daxili tədbirlərlə mane olunması, hazırkı işdə, ailə həyatına hörmət hüququna müdaxiləni təşkil etmişdir. Hər hansı müdaxilə “qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada” olmazsa, bu Konvensiyanın 8-ci maddəsinin pozuntusunu təşkil edəcəkdir. “Qanunla nəzərdə tutulmuş qaydada” ifadəsi sadəcə daxili qanunvericiliyə istinad edilməsi ilə məhdudlaşmır, Qanun həmçinin, aydın, çatımlı və öngörülən olması keyfiyyətlərini özündə ehtiva etməlidir. Bundan başqa, müdaxilə Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 2-ci bəndində sadalanan məqsədlərə nail olmaq üçün qanuni olmalı və “demokratik cəmiyyətdə zəruri” qəbul edilməlidir. Zərurət, müdaxilənin təzyiqli ictimai ehtiyaca yönəlmiş olmasını və xüsusilə, qanuni məqsədə mütənasib olmasını nəzərdə tutur. Bu da öz növbəsində müdaxiləyə haqq qazandırmaq üçün “müvafiq” və “yetərli” səbəblərin hakimiyət orqanları tərəfindən irəli sürülməsini tələb edir. Belə ki, Məhkəmə, bu kateqoriya işlərdə qiymətləndirmə apararaq qeyd edir ki, uşağın və valideynlərin hər ikisinin maraqları arasında ədalətli tarazlıq gözlənilməlidir. Məhkəmə, uşaqla görüş, yaşayış yeri və səyahət etməklə

bağlı mübahisələri tənzimləyən dövlət hakimiyyət orqanlarını əvəz etməməlidir, o, Konvensiyaya əsasən həmin orqanların öz səlahiyyətlərini yerinə yetirərkən qəbul etdiyi qərarları nəzərdən keçirməlidir. Məhkəmə bu qərarları qiymətləndirərkən, milli məhkəmələrin, xüsusilə, faktiki, emosional, psixoloji, maddi və tibbi xarakterli bütün faktorların hərtərəfli araşdırılmasını, uşağın maraqlarının üstün tutulması halını nəzərə almaqla həmin faktorların hər bir şəxsin maraqlarına münasibətdə əsaslı qiymətləndirilməsi aparılmalı, valideynlərin hər ikisinin maraqları arasında ədalətli tarazlıq gözlənilməlidir. Şübhəsiz ki, uşağın üstün maraqlarının nəzərə alınması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Beynəlxalq hüquq da daxil olmaqla, dünyada uşaqla bağlı bütün qərarlarda uşağın üstün maraqlarının ən əhəmiyyətli hesab edilməsi ideyası ilə bağlı geniş konsensus vardır.

29. Məhkəmə xatırladır ki, Konvensiyanın 8-ci maddəsi baxımından ailə həyatına “hörmət” hüququnun təmin edilməsi üçün, işin konkret halları nəzərə alanmaqla, daxili qanunvericilik mexaniki tətbiq edilməməli, ilk növbədə uşağın və valideynlərin hər ikisinin maraqları arasındakı ədalətli tarazlıq gözlənilməlidir. Nəhayət, Məhkəmə, Konvensiyanın 8-ci maddəsini nəzərdən keçirib, qeyd edir ki, məhkəmə prosesləri də daxil olmaqla, milli dövlət orqanlarının qərar qəbul etmə proseslərinin müddətinə də diqqət yetirilməlidir. Bu baxımdan Məhkəmə, qeyd edir ki, uşaqların valideynlərinə qovuşması ilə bağlı məsələlərdə tədbirlərin adekvatlığı onun həyata keçirilmə cəldliyi ilə müşahidə olunmalıdır. Belə ki, bu kateqoriya işlərə ilk növbədə təcili qaydada və təxirə salınmadan baxılması tələb olunur, çünki zaman keçdikcə mübahisəli məsələ öz aktuallığı itirir və uşaqlardan ayrı yaşayan valideynlərlə uşaqlar arasında ailə telləri qırılır, soyuqluq yaranır və valideyn uşağın tərbiyə edilməsindən uzaq düşür.

Yuxarıda qeyd edilən prinsiplərin hazırkı işə tətbiqi:

30. Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, ana və uşaqdan ibarət ərizəçilər üçün, ailədə birgə yaşamağı davam etmək imkanı Konvensiyanın 8-ci maddəsi baxımında onların ailə həyatı çərçivəsində fundamental (təməl) məsələdir. Məhkəmə, daha sonra qeyd edir ki, uşağın ölkədən çıxarılması üçün icazənin verilməsinə dair ilk məhkəmə prosesləri üç instansiya məhkəməsi üçün 2 il, 2 ay olmaqla, 29 aprel 2010-cu il tarixdən 26 iyun 2012-ci il tarixədək olan müddəti əhatə etmişdir. Proseslər Ali Kassasiya İnstansiyası Məhkəməsinin uşağın anası ilə birlikdə Bolqarıstandan kənara çıxarılmasına icazə verilməsindən imtina edilməsindən sonra bitmişdir. Proseslərin ikinci mərhələsi ərizəçi tərəfindən 2012-ci ilin iyul ayında başlanmış və Ruse şəhər məhkəməsinin uşağın anası ilə birlikdə Almaniyaya və digər Avropa İttifaqı ölkələrinə 3 il müddətinə səyahət etməsinə icazə

verilməsi barədə 06 dekabr 2012-ci il tarixli qərarı ilə bitmişdir. Qərardan şikayət verilməmiş və 29 dekabr 2012-ci il tarixdə həmin qərar qüvvəyə minmişdir.

Müdaxilənin baş verib-verməməsinin araşdırılması:

31. Məhkəmə qeyd edir ki, Ali Kassasiya İnstansiyası Məhkəməsinin 26 iyun 2012-ci il tarixli imtina qərarı, və məhkəmələrin qərar qəbul etmələrinə sərf etdikləri müddət ərzində, həmçinin 1-ci ərizəçinin Almaniyada təhsil aldığı dövrdə onun uşağı ilə birgə yaşaması mümkün olmamışdır. Buna görə də, Konvensiyanın 8-ci maddəsi baxımından ərizəçilərin hər ikisinin ailə həyatına hörmət hüquqları pozulmuş, onların şəxsi həyatlarına, ailə həyatlarına müdaxilə baş vermişdir.

Müdaxilənin “qanuna müvafiq qaydada” olub-olmaması:

32. Məhkəmə daha sonra müəyyən edir ki, müdaxilə, məhz Ailə Məcəlləsinin 123 maddəsinin 2-ci bəndinin Bolqarıstan Respublikasının şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlər haqqında Qanunun 76(9) bölməsi ilə birlikdə götürülməklə qanuna müvafiq qaydada olmuşdur. Bu qanunun səmərəli olmasına və daha dəqiq desək, onun aydın, dəqiq və öngörülən olub-olmamasına gəldikdə isə, Məhkəmə qeyd edir ki, yuxarıda qeyd edilən Ailə Məcəlləsinin normasından aydın görünür ki, valideynlik hüquqlarının həyata keçməsi məsələsində hər iki valideynin razılığı tələb olunur. Maddənin ümumi şərtlərdən ibarət olmasına baxmayaraq, milli məhkəmə təcrübəsindən aydın görünür ki, bu məsələlərə uşağın xaricə aparılması və pasportun verilməsi barədə qərarlar da daxildir. Bundan əlavə, Bolqarıstan Respublikası şəxsiyyəti təsdiq edən sənədlər haqqında Qanunun 76(9) bölməsi valideynin razılığı olmaması halında yetkinlik yaşına çatmayan şəxsin ölkədən çıxarılmasına polis tərəfindən icazə verilməməsini və belə razılığın olmadığı təqdirdə məsələnin mülki mühakimə icraat qaydasında həll edilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Ərizəçilərin vurğuladığı kimi, bu müddəaların heç biri nə səyahətin səbəbləri və müddəti, nə də ki, hansı valideynin uşaq üçün qayğı təminatçısı olmasına münasibətdə fərqləndirilmədiyi doğrudur. Məhkəmə bu baxımdan xatırladır ki, mümkün olduğu qədər konkret işin baxılması ilə kifayətlənməlidir, o səbəbdən ki, məhkəmənin vəzifəsi mücərrəd qaydada milli qanunvericiliyin yenidən nəzərdən keçirilməsi deyil, onun Konvensiyanın pozuntusuna səbəb ola biləcək şəkildə tətbiq olunub-olunmamasını müəyyən etməkdir. Göstərilənləri nəzərə alıb Məhkəmə, yuxarıda qeyd olunan hüquqi müddəaların kifayət qədər aydın və əlçatan olmasını və onların tətbiqinin nəticələrinin öncədən görülmə bilən olması qənaətinə gəlmişdir. Buna görə də, müdaxilə “qanuna müvafiq qaydada” olmuşdur.

Müdaxilənin qanuni məqsəd qüdüb-qüdməməsi:

33. Məhkəmə razılaşıır ki, müdaxilənin başqalarının hüquqlarına, bu işdə, xüsusilə, uşağın atası V.P.-yə münasibətdə qanuni məqsəd güdmüşdür.

Müdaxilənin “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olub-olmaması:

34. Məhkəmənin araşdırılmalı olduğu məsələlərindən biri də sözügedən müdaxilənin Konvensiyanın 8-ci maddəsinin 2-ci bəndi çərçivəsində “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olub-olmamasını müəyyən etməkdir. Bunun müəyyən edilməsi, mühüm rəqabət apararı maraqlı şəxslər arasında tarazlıq yaratmaqla yanaşı, dövlət orqanlarının bu cür məsələlərdə dövlətin qiymətləndirmə sərbəstliyinin hüdudları daxilində uşağın üstün maraqlarına daha çox diqqət edilib, edilməməsinin göstəricisidir. Məhkəmə ilk öncə onu qeyd edir ki, iddiaçı bu işdə milli məhkəmələr tərəfindən tətbiq edilən müvafiq qanunun onun ailə həyatına hörmət hüququna qeyri-mütənasib məhdudiyət tətbiq etməsi ilə bağlı şikayət etmişdir. Qanunda göstərilən qeyd olunan şərtlərə əsasən uşaqların (müddətindən asılı olmayaraq) istənilən xarici ölkəyə səfəri zamanı hər iki valideynin razılığı olmalıdır. Məhkəmənin fikrincə, Hökumətin bu arqumenti ilə də razılaşımaq olmaz. Çünki, bir qayda olaraq dövlət bu və ya digər ailə məsələsində qeyri-mütənasib məhdudiyət yaratmağa yox, asayışı qorumaq çərçivəsində tərəflər arasında bərabər ədalətli mövqe tutmağa çalışmalıdır. Bu əsasən bir valideynin digərinin icazəsi, razılığı olmadan uşağı xarici ölkəyə aparması halına da uyğundur. Belə hallarda, “Beynəlxalq Uşaq Oğurluğunun Mülki Aspektləri üzrə Haaqa Konvensiyası”nın tələbləri əsas tutulmaqla, məhkəmə (valideynlər arasında münasibətlər pis olduğu hallarda belə) valideynlərin Konvensiyanının 8-ci maddəsinə uyğun olaraq uşağın qarşılıqlı tərbiyə etmə müddəasını ailə həyatının əsas elementini təşkil etməsini qeyd etməklə, valideynlərdən birinin razılığı olmadan uşağın razılaşıdırılmış müddətdən artıq ölkədən kənar qalması faktını uşaq oğurluğu kimi qiymətləndirə bilər.

35. Daha sonra Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı işdə aşağı instansiya məhkəmələri V.P.-nin razılığı olmadan uşağın ölkədən çıxarılmasına icazə vermişlər. Həmin məhkəmələr tərəflərin ailə vəziyyətini ətraflı araşdırdıqdan sonra bu qərara gəlmiş və bunun ilk növbədə uşağın maraqlarına uyğun olduğunu qeyd etmişlər. Məhkəmələr anası ilə birlikdə xaricə səyahətə getmək istəyən uşağın həyatı üçün hər hansı bir real və konkret riskin olmadığını müəyyən etmişlər.

Bundan başqa, məhkəmə uşağın Almaniyada uşaq bağçasına daha yaxşı adaptasiya olmasını, uşağın orada adekvat yaşayış şəraiti ilə təmin edilməsi üçün anasının kifayət qədər maddi vəsaitə malik olmasını və ya ata ilə uşağın görüş vaxtının uşağın anası ilə birlikdə Almaniyada yaşaması faktının nəzərə alınaraq müəyyən edilməsini qeyd etmişdir.

36. Məhkəmə həmçinin qeyd edir ki, kassasiya instansiyası məhkəməsi uşağın anası ilə xaricə səyahət etməsinə dair hər hansı real və spesifik riskin mövcud olub-olmamasını nəzərdən keçirməmişdir. Bundan başqa kassasiya instansiyası məhkəməsi uşağın Almaniyada bağçaya daha yaxşı adaptasiya

olması və anasının orada uşağı üçün layiqli həyat şəraitini təmin etməyə maddi imkanının olması, uşağın atası ilə görüş vaxtının onun Almaniyada anası ilə birlikdə yaşamasına uyğun şəkildə müəyyən edilməsinə dair məlumatları nəzərə almamışdır.

37. Avropa Məhkəməsi yuxarıda sadalanan hallara birlikdə hüquqi qiymət verib müəyyən edir ki, Ali Kassasiya İnstansiyası Məhkəməsinin qərarı ilə uşağın üstün maraqlarının nəzərə alınması şübhə altındadır. Belə olan halda Məhkəmə, Ali Kassasiya İnstansiyası Məhkəməsinin işin həqiqi halları ilə bağlı təhlilini kifayət qədər hərtərəfli olmaması, əvəzində mübahisəyə həddindən artıq formal yanaşılması nəticəsinə gəlir.

Məhkəmə uşağın ölkədən çıxarılması ilə bağlı məhkəmə icraatının müddətini təhlil etməlidir:

38. Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, məhkəmə icraatı zamanı 2009-cu il tarixli Ailə Məcəlləsinin 123-cü maddəsinin 2-ci bəndinə əsasən 1-ci ərizəçinin uşağı ilə səyahət etməsinə icazə verilməsi barədə 29 dekabr 2010-cu il tarixdən başlayaraq 26 iyun 2012-ci il tarixədək ötən 2 il müddətində qərar qəbul etmişdir. Bundan sonra 2009-cu il tarixli Ailə Məcəlləsinin 127 (A) maddəsinə əsasən 1-ci ərizəçi digər məhkəmə icraatı başlamışdır. Yeni verilən iddia üzrə icraat 29 dekabr 2012-ci il tarixdə birinci instansiya məhkəməsinin qərarı qüvvəyə minənədək, yəni 6 ay müddətində davam etmişdir. Buna görə də, 2 il 6 ay müddətində uşaq anası ilə səyahət edə bilməmiş və nəticədə onun Konvensiya ilə müdafiə olunan sərbəst hərəkət etmək hüququ, azadlığı pozulmuşdur.

Konvensiyanın 8-ci maddəsinə əsasən hər iki ərizəçinin ailə həyatı hüququ, xüsusilə, birlikdə yaşamaq imkanlarının olması üçün hər iki mülki icraatın həlledici olması nəzərə alınmaqla Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, həmin icraatlara xüsusi diqqət yetirilməli idi. Belə ki, 2-ci ərizəçinin azyaşlı və onun 1-ci ərizəçiyə bağlı olması baxımından Məhkəmə, qeyd edir ki, milli məhkəmələr tərəfindən uşağın səyahəti ilə bağlı hər iki iddia tələblərinə təxirəsalınmaz qaydada, müddətdə baxılıb, mübahisəli məsələyə hüquqi qiymət verilməli idi. Bununla bağlı Avropa Məhkəməsi qeyd edir ki, 21 dekabr 2010-cu il tarixdən etibarən sözügedən vaxt qüvvədə olan nə 2007-ci il tarixli Mülki Prosessual Məcəllədə, nə də 2009-cu il tarixli Ailə Məcəlləsində bu cür iddia ərizələrinə daha tez bir müddətdə baxılmasını tənzimləyən prosessual normalar olmamışdır. Bundan başqa, iddia tələbi 29 aprel 2010-cu il tarixdə verilməsinə baxmayaraq milli məhkəmələr həmin işlərə operativ və təxirə salınmadan baxılmasını təmin etməmişlər.

Nəticə

39. Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq Avropa Məhkəməsi hesab edir ki, milli səviyyədə qərarların qəbul edilməsi prosesi aşağıdakı səbəblərə görə pozulmuşdur: a) 26 iyul 2012-ci il tarixdə Ali Kassasiya İnstansiyası Məhkəməsi tərəfindən qəbul edilmiş qərarla uşağın üstün maraqlarının

nəzərə alınmasının heç bir real analizi aparılmadan, formal mülahizələrə əsaslanaraq ərizəçilərin xaricə səyahət etməsi tələbi rədd edilmişdir. **b)** ərizəçilərin ölkədən çıxması ilə bağlı ikinci iddia ərizəsi üzrə icraat uzun müddət davam etmişdir.

40. Müvafiq olaraq Konvensiyanın 8-ci maddəsinin pozuntusu baş vermişdir.

Konvensiyanın 4 sayılı Protokolunun 2-ci maddəsinə uyğun olaraq Məhkəmə qərara gəlir ki, şikayət məqbul elan edildiyi təqdirdə, bu maddəyə əsasən ayrıca məsələ yaranmır, buna görə də, faktiki halların Konvensiyanın 8-ci maddəsinə əsasən pozulmasının baş verdiyini nəzərə alaraq bu məsələ ilə bağlı ayrıca müddəə ortaya çıxmır.

KONVENSIYANIN İDDİA EDİLƏN DİGƏR POZUNTULARI:

41. Ərizəçilər, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinə əsaslanaraq Ali Kassasiya İnstansiyası Məhkəməsinin qərarı kifayət qədər əsaslandırmadığından aparılan məhkəmə icraatının ədalətsiz olmasından şikayət etmişlər. Daha sonra ərizəçilər Konvensiyanın 13-cü maddəsinə əsaslanaraq iddia etmişlər ki, Konvensiyanın 8-ci maddəsinə əsasən öz şikayətləri ilə bağlı hər hansı səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri mövcud olmamışdır.

42. Beləliklə, Avropa Məhkəməsi, şikayətləri məqbul elan edir, lakin onların mahiyyəti üzrə araşdırılmasının vacib olmadığı qənaətinə gəlir.

KONVENSIYANIN 41-Cİ MADDƏSİNİN TƏTBİQİ:

43. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir: Əgər Məhkəmə Konvensiyanın və ona dair Protokolların müddələrinin pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edərsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsini təyin edir.

Ziyan:

44. Ərizəçilər maddi ziyanla bağlı 3.393 avro ödənilməsini tələb etmişlər. Daha sonra onlar iddia etmişlər ki, bu 1-ci ərizəçinin 2010-cu ilin oktyabr ayından 2012-ci ilin oktyabr ayınadək uşağı ilə görüşməsi üçün Vürzburg, Almaniya, Ruse və Bolqarıstan arasında xərclənən 40 reysin qiymətidir. Ərizəçilər iddia etmişlər ki, ananın Bolqarıstana dəfələrlə səyahət etməsinin səbəbi hadisələr vaxtı qüvvədə olan milli prosessual normalara uyğun olaraq uşağın ana ilə Almaniya da birgə qalmasının mümkün olmadığı idi. Ərizəçilər həmçinin iddia etmişlər ki, 2-ci ərizəçinin balaca olduğu və xüsusilə onun ana qayğısına daha çox ehtiyacının olduğu vaxtda 2

il ərzində biri-birindən ayrı qalmaları nəticəsində çəkmiş olduqları mənəvi ziyanla bağlı onlara 6.000 avro məbləğində ziyan dəymişdir.

45. Hökumət iddia edilən məbləğin həddən artıq şişirdilmiş və əsassız olduğunu iddia etmişdir.

46. Məhkəmə, 1-ci ərizəçinin qeyd edilən vaxt uşağı ilə birlikdə olması məqsədilə Bolqarıstana səyahət etməsəydi hazırkı pozuntunun baş verməyəcəyini nəzərə alaraq, müəyyən edilmiş pozuntu ilə iddia edilən maddi ziyan arasında səbəbli əlaqənin olmasını vurğulamışdır. Lakin, ərizəçi uçuş və qatar biletlərini sübut kimi təqdim etsə də, Məhkəmə, iddianı qismən təmin edərək maddi ziyanla bağlı 1.101 avro məbləğinin ödənilməsinə qərara alır.

47. Məhkəmə, daha sonra ərizəçilərin 2 ildən artıq müddətdə birgə yaşamalarının mümkün olmaması səbəbindən çəkdiqləri emosional çətinliyə və məyusluq hissinə münasibətdə pozuntunun aşkar edildiyini təkrarlamışdır. Bu səbəbdən də, Məhkəmə, mənəvi zərərə görə ərizəçilərə müştərək qaydada 7.500 avro məbləğində pulun ödənilməsinə qərara almışdır.

Xərclər və məsrəflər:

48. Ərizəçilər həmçinin xərclər və məsrəflər üçün 3.454 avro məbləğində pul ödənilməsinə tələb etmişlər. Xüsusilə, bu məbləğə 1-ci ərizəçinin 654 avro məbləğində milli icraat zamanı çəkdiyi xərclərə, 80 avro poçt xərclərinə və 2.760 avro məhkəmə icraatı çərçivəsində Məhkəməyə təqdim edilmiş milli və Konvensiyanın presedent hüququnun tədqiqatına, ərizənin hazırlanmasına və sonrakı qeydlərə sərf olunmuş məhkəmə xərcləri daxildir.

49. Hökumət bildirmişdir ki, ərizəçilərin tələbi nə əsaslandırılmış, nə də ki ağlabatandır. Hökumət Məhkəmədən hüquqi yardım üçün çəkilmiş xərclərin məbləğinin xeyli azaldılmasını xahiş etmişdir.

50. Məhkəmənin bərqərar olmuş presedent hüququna əsasən, məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər faktiki və zəruri olaraq çəkilibsə və miqdarca ağlabatan olduğu məbləğdə, onlara görə kompensasiya təyin olunur. Məhkəmə, yuxarıdakı qeyd edilən tələblər üzrə xərclərin nə dərəcədə olmasını müəyyən etmək üçün qəbzlərin və fakturaların daha detallı olmasını tələb edir.

51. Milli məhkəmə xərcləri və məsrəfləri ilə bağlı hazırkı işdə, Məhkəmə, xatırladır ki, aşkar edilmiş pozuntulara dair xərclər ödəniləcəkdir. Ərizəçinin dövlət orqanları qarşısında Konvensiyanın hazırkı işlə bağlı aşkar edilmiş pozuntusu ilə bağlı hər hansı xərclərinin çəkməsinə dair heç bir sübut yoxdur. Bu səbəbdən də Məhkəmə, bununla bağlı tələbi rədd edir.

52. Bu Məhkəmə qarşısında ərizəçinin çəkdiyi xərclər və məsrəflərlə bağlı tələbinə gəldikdə isə, Məhkəmə, təqdim edilmiş sübutları nəzərə alıb 2.495 avro məbləğinin ödənilməsinə əqlabatən hesab edir. Bu məbləğ 80 avro poçt ödənişlərinə və Məhkəmə proseslərində hüquqi yardımın göstərilməsi ilə bağlı görülən işə sərf edilmiş 34 saat yarım vaxt müddətində çəkilmiş məhkəmə xərclərinə uyğundur. Sonuncu məbləğ Bolqarıstana qarşı son zamanlarda baxılan işlərin mürəkkəbliyi ilə əlaqədar ərizəçilərin vəkilinin 1 saatının 70 avro məbləğində hesablanması nəticəsində əldə edilmişdir.

İcraatın gecikdirilməsinə görə faiz:

53. Məhkəmə məqsədəuyğun hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə əsaslanmalıdır və onun üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ YEKDİLLİKLƏ:

1. Konvensiyanın 8-ci maddəsi, 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi və 8-ci maddə ilə birlikdə götürülməklə 13-cü maddəsi üzrə, o cümlədən Konvensiyaya dair 4 sayılı Protokolun 2-ci maddəsi üzrə verilmiş şikayətləri məqbul *elan edir*;
2. Hər iki ərizəçiyə münasibətdə Konvensiyanın 8-ci maddəsinin pozuntusunun baş verdiyini *qət edir*;
3. Konvensiyaya dair 4 sayılı Protokolun 2-ci maddəsinin Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi və 8-ci maddəsi ilə birlikdə götürülməklə 13-cü maddəsi əsasında mahiyyəti üzrə araşdırılmasına ehtiyacın olmamasını *qət edir*;

4. Holds

(a) bu qərarın Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq qəti qərara çevrildiyi tarixdən sonra üç ay müddətində cavabdeh dövlət ərizəçilərə aşağıdakı məbləğləri ödəməli və həmin məbləğlər ödəniş tarixində tətbiq edilən məzənnə üzrə Bolqarıstan levinə çevrilməlidir:

(i) ərizəçilərə maddi zərərə görə müştərək qaydada 1.101 avro (min yüz bir) və tutula bilən hər hansı vergilər də məbləğin üzərinə gəlinməklə

(ii) ərizəçilərə mənəvi zərərə görə müştərək qaydada 7.500 avro (yeddi min beş yüz) və tutula bilən hər hansı vergilər də məbləğin üzərinə gəlinməklə

(iii) ərizəçilərə müştərək qaydada 2.495 avro məbləğinin (iki min dörd yüz doxsan beş), tutula bilən hər hansı vergilər də məbləğin üzərinə gəlinməklə, xərclərə və məsrəflərə görə, ərizəçilərin bank hesabına birbaşa ödənilməlidir

(b) yuxarıda qeyd edilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər sözügedən ödənilməli məbləği üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı yuxarı kredit faizinə bərabər olan faiz məbləği və onun üzərinə daha üç faiz əlavə edilməlidir;

5. Ərizəçilərin əvəzin ədalətli ödənilməsi ilə bağlı iddiasının qalan hissəsini yekdilliklə *rədd edir*.

Qərar ingilis dilində tərtib edilib və Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci Qaydasının 2-ci və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq, 13 may 2008-ci il tarixdə qərar barədə yazılı məlumat verilib.

Françoise Elens-Passo

Guido Raimondi

Katib

Sədr